

Sygn. akt III USKP 68/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 października 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania T. K.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S.
o prawo do emerytury pomostowej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 28 października 2021 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 10 lipca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
wyrokiem z 10 lipca 2019 r., III AUa (...), po rozpoznaniu apelacji Zakładu
Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S., zmienił wyrok Sądu Okręgowego w S. z
dnia 2 listopada 2018 r., IV U (...), i oddalił odwołanie wnioskodawcy T.K. od

decyzji organu rentowego z dnia 26 czerwca 2018 r. odmawiającej przyznania mu prawa do emerytury pomostowej.

W sprawie tej ustalono, że odwołujący w dniu 30 maja 2017 r. ukończył 60 rok życia. W dniu 27 kwietnia 2018 r. wystąpił do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. z wnioskiem o ustalenie prawa do emerytury pomostowej. Na podstawie przedłożonych do organu rentowego dokumentów organ rentowy ustalił, że wnioskodawca udowodnił staż ubezpieczeniowy w wymiarze 36 lat, 4 miesiące i 10 dni, lecz nie udowodnił stażu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w wymiarze co najmniej 15 lat, a jedynie w wymiarze 13 lat, 1 miesiąca i 19 dni. Tym samym, zaskarżoną decyzją z 26 czerwca 2018 r. oraz kolejną decyzją z 13 sierpnia 2018 r., organ rentowy odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury pomostowej.

Rozpoznając odwołanie od powyższej decyzji Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca był zatrudniony w S. w C. w okresie od 7 czerwca 1978 r. do 30 kwietnia 1982 r. w pełnym wymiarze czasu pracy, w tym do 31 grudnia 1978 r. wykonywał pracę mechanika a następnie pracodawca powierzył mu stanowisko traktorzysty - kierowcy ciągnika. W okresie zatrudnienia na stanowisku traktorzysty wnioskodawca wykonywał prace polowe i transportowe, przy czym w okresie od połowy kwietnia do połowy października wykonywał zarówno prace transportowe, np. transportował mleko ze zlewni do spółdzielni mleczarskiej lub mieszanki zbożowe do gminnej spółdzielni, jak i prace polowe - przy oraniu, opryskach, koszeniu trawy, żniwach, wykopkach. Po zakończeniu sezonu prac polowych - od połowy października do połowy kwietnia - wykonywał wyłącznie prace transportowe, tj. przewoził mleko ze zlewni do spółdzielni mleczarskiej, wywoził drzewo z lasu na stację kolejową w K., wykonywał transporty na zlecenie miejscowego Urzędu Gminy, woził żwir i piasek na budowę dróg, w okresie zimowym odśnieżał drogi przy pomocy pług przyczepionego do ciągnika.

Wyrokiem z 2 listopada 2018 r. Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego i ustalił wnioskodawcy prawo do emerytury od 1 kwietnia 2018 r. Sąd doszedł do przekonania, że wnioskodawca spełnił wszystkie warunki nabycia prawa do emerytury pomostowej. Wskazał, że po wydaniu kontestowanej decyzji organ rentowy wydał kolejną decyzję w dniu 13 sierpnia 2018 r., w której uwzględnił

wnioskodawcy okres wykonywania pracy w „S.” Spółce Akcyjnej od 1 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2009 r. na stanowisku pracownika fizycznego mroźni przyzakładowej jako pracę w szczególnych warunkach. W ocenie Sądu pierwszej instancji organ rentowy niezasadnie nie zaliczył do stażu pracy w szczególnych warunkach okresu zatrudnienia na stanowisku traktorzysty (kierowcy ciągnika) w S. w C. w okresie 1 stycznia 1979 r. do 30 kwietnia 1982 r. Wnioskodawca będąc zatrudnionym na stanowisku traktorzysty wykonywał zarówno prace transportowe, jak i prace polowe, a tych ostatnich nie można zaliczyć do prac wykonywanych w szczególnych warunkach. Wskazał przy tym, że rozpatrywany okres zatrudnienia wnioskodawcy na stanowisku traktorzysty przypada na okres obowiązywania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 13, poz. 86) oraz jeszcze wcześniejszego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 39, poz. 176 ze zm.), które zaliczały pracę traktorzysty do pierwszej kategorii zatrudnienia. Zgodnie zaś z § 19 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. prace dotychczas zaliczone do pierwszej kategorii zatrudnienia w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. uważa się za prace wykonywane w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4. Z kolei § 9 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. stanowił, że pracownicy, którzy z tytułu zaliczenia ich pracy do pierwszej kategorii zatrudnienia nabyli uprawnienia na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie rozporządzenia (przed 1 stycznia 1980 r.), zachowują te uprawnienia. W świetle powyższych uregulowań Sąd pierwszej instancji nie miał wątpliwości, że okres pracy ubezpieczonego na stanowisku traktorzysty (kierowcy ciągnika) od 1 stycznia 1979 r. do 30 kwietnia 1982 r. (3 lata i 4 miesiące) podlegał zaliczeniu do stażu pracy w szczególnych warunkach. Tym samym wnioskodawca legitymuje się ponad 15-letnim stażem pracy w szczególnych warunkach, co uzasadniało przyznanie mu prawa do emerytury pomostowej.

Apelację od tego wyroku złożył Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. zarzucając naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i błędne przyjęcie, że wnioskodawca pracował w warunkach szczególnych przez okres 15 lat oraz naruszenie art. 4 ustawy z dnia 19 grudnia

2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1924 ze zm.) w związku z wykazem A, dział VIII, poz. 3 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43) przez błędną wykładnię i przyjęcie, że wnioskodawca w okresie od 1 stycznia 1979 r. do 30 kwietnia 1982 r. pracując jako traktorzysta (kierowca ciągnika) wykonywał pracę w warunkach szczególnych. Wskazując na powyższe organ rentowy wniósł o zmianę wyroku i oddalenie odwołania.

Sąd Apelacyjny uznał apelację organu rentowego za częściowo zasadną, co w konsekwencji doprowadziło do zmiany wyroku i oddalenia odwołania. Uzasadniając swoje stanowisko przypomniał, że prawo do emerytury w wieku niższym od powszechnego z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest ściśle związane z szybszą utratą zdolności do zarobkowania z uwagi na szczególne warunki lub szczególny charakter pracy. Praca w szczególnych warunkach świadczona stale i pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, przyczynia się do szybszego obniżenia wydajności organizmu, stąd też wykonująca ją osoba ma prawo do emerytury wcześniejszej niż inni ubezpieczeni. Prawo to stanowi przywilej i odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 27 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 291 ze m.), a zatem regulujące je przepisy należy wyklądać w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo (por. wyrok Sądu Najwyższego z 8 marca 2011 r., I UK 393/10, LEX nr 950426). Istotne dla uznania konkretnego rodzaju pracy lub stanowiska pracy za pracę wykonywaną w szczególnych warunkach jest to, czy jest to praca wymieniona w rozporządzeniu z dnia 7 lutego 1983 r. i w wykazie A stanowiącym załącznik do tego rozporządzenia. Sąd podkreślił, że zgodnie z § 2 pkt 1 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. zaliczenie okresu pracy do zatrudnienia w szczególnych warunkach jest uzależnione od wykonywania jej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, obowiązującym na danym stanowisku. Dla oceny czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez

niego stanowiska pracy, tylko rodzaj powierzonej mu pracy, czyli rzeczywiście wykonywane zadania pracownicze.

Sąd Okręgowy do uznanego przez organ rentowy okresu pracy w szczególnych warunkach (13 lat, 1 miesiąc, 20 dni) doliczył wnioskodawcy okres pracy w S. w C. od 1 stycznia 1979 r. do 30 kwietnia 1982 r. na stanowisku traktorzysty (kierowcy ciągnika), co dało w sumie ponad 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Odnosząc się do zarzutu apelacyjnego błędnego zaliczenia przez Sąd Okręgowy do pracy w warunkach szczególnych pracy wykonywanej w szczególnych warunkach w okresie od 1 stycznia 1979 r. do 30 kwietnia 1982 r. Sąd Apelacyjny uznał go za częściowo trafny co do okresu od 1 stycznia 1979 r. do 31 sierpnia 1980 r., bowiem jest to okres, w którym wnioskodawca nie udowodnił, że był faktycznie zatrudniony na stanowisku traktorzysty - kierowcy ciągnika. Natomiast co do dalszego okresu zatrudnienia Sąd drugiej instancji przyjął ustalenia Sądu Okręgowego za uzasadnione, jako że znalazły one oparcie w aktach osobowych wnioskodawcy prowadzonych przez zakład pracy.

Sąd Apelacyjny ustalił, że wnioskodawca został skierowany przez Urząd Miejski w S. do pracy w Spółdzielni na wolne miejsce mechanika. Wnioskodawca podjął pracę na takim stanowisku 7 czerwca 1978 r. Z zakresu czynności dołączonego do akt osobowych wnioskodawcy założonych przez S. wynika, że powierzono mu obowiązki wykonywania pracy powierzonymi narzędziami, zgodnie z poleceniem kierownika, ustalono materialną odpowiedzialność za przyjęte protokolarnie materiały, zobowiązano do utrzymania w należyтым stanie miejsca pracy, zapewnienie traktorzystom przydzielonym na warsztat pracy oraz fachowy nadzór nad jego przebiegiem, zobowiązano mechanika do zgłaszania kierownikowi powstających nieprawidłowości na terenie warsztatu. Z umowy o pracę wynika, że wnioskodawca był skierowany do pracy na stanowisku mechanika. Natomiast w angażu płacowym z dnia 1 września 1980 r. zawiadomiono wnioskodawcę jako traktorzystę o podwyższeniu płacy. W kolejnym piśmie podobnie zawiadomiono wnioskodawcę jako traktorzystę o kolejnym uregulowaniu płacowym. W dniu 23 marca 1984 r. zostało wystawione świadectwo pracy, w którym podano, że wnioskodawca był zatrudniony w okresie od 7 czerwca 1978 r. do 30 kwietnia 1982

r. na stanowisku mechanika, a ostatnio kierowcy ciągnika. Do akt rentowych dołączono wnioski o premie dla wnioskodawcy, z których nie wynika od kiedy powierzono mu stanowisko traktorzysty. Natomiast w rubryce „zawód” w kilku takich wnioskach jest wskazane przemiennie, że wnioskodawca był mechanikiem lub traktorzystą. Sam wnioskodawca twierdził, że początkowo pracował jako mechanik, a od 1 stycznia 1979 r. został przeniesiony na stanowisko traktorzysty - kierowcy ciągnika, przy czym wskazał początkowo, że chyba było to 1 stycznia, a następnie podał, że tak było. Sąd Apelacyjny nie dał wiary wnioskodawcy, że od 1 stycznia 1979 r. podjął pracę jako traktorzysta, albowiem nie przedstawił na tę okoliczność żadnych jednoznacznych dowodów. Z tych względów uznał, że wnioskodawca nie udowodnił, że w okresie od 1 stycznia 1979 r. do sierpnia 1980 r. był kierowcą ciągnika. Pracę na stanowisku traktorzysty wykonywał zatem od 1 września 1980 r. do 30 kwietnia 1982 r., tj. przez 1 rok 8 miesięcy. Po zsumowaniu tych dwóch okresów wnioskodawca wykonywał pracę w szczególnych warunkach w wymiarze 14 lat, 9 miesięcy i 20 dni. Tym samym nie spełnił on warunków określonych w art. 4 ustawy z dnia 19 grudnia 2018 r. o emeryturach pomostowych, z którego wynika, że do przyznania prawa do emerytury pomostowej, oprócz spełnienia innych warunków określonych w tym przepisie, niezbędne jest wykazanie 15 lat wykonywania pracy w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Dlatego koniecznym stała się zmiana wyroku i oddalenie odwołania.

Wnioskodawca zaskarżył powyższy wyrok w całości skargą kasacyjną. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie: (-) art. 227 w związku z art. 233 k.p.c. przez brak dokonania oceny całego zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego i niezasadne uznanie, że skarżący nie przedstawił żadnych jednoznacznych dowodów z których wynikałoby, że podjął pracę jako traktorzysta w dniu 1 stycznia 1979 r.; (-) art. 248 i 129 § 4 w związku z art. 233 k.p.c. przez brak oceny dowodu z przedłożonych dokumentów w postaci wniosków o przyznanie premii w okresie od 1 grudnia 1978 r. do 30 września 1979 r., w sytuacji gdy ani organ rentowy ani Sądy obu instancji nie kwestionowały ich wiarygodności; (-) art. 4 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych w związku z wykazem A, dział VIII, poz. 3 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego

1983 r. przez błędną wykładnię i błędne przyjęcie, że skarżący od 1 stycznia 1979 r. do 30 kwietnia 1982 r. nie wykonywał pracy w warunkach szczególnych.

Wskazując na powyższe skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jako oczywiście uzasadnionej, następnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji oraz o zasądzenie na rzecz skarżącego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pełnomocnik organu rentowego wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej oraz o zasądzenie od skarżącego na rzecz organu rentowego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1805), Sąd Najwyższy w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał orzeczenie, lub innemu sądowi równorzędnemu; Sąd Najwyższy może uchylić także w całości lub w części orzeczenie sądu pierwszej instancji i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi temu samemu lub równorzędnemu. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy przepis art. 415 stosuje się odpowiednio.

W przedmiotowej sprawie zapadłe prawomocne orzeczenie należało uchylić w całości i sprawę przekazać do ponownego rozpoznania.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Apelacyjny częściowo uwzględnił zarzuty apelacji wniesionej przez organ rentowy, co w rezultacie skutkowało oddaleniem odwołania i pozbawienia T. K. prawa do emerytury pomostowej.

Zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1924), prawo do emerytury pomostowej z uwzględnieniem art. 5-12, przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.;

2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat;

3) osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn;

4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn;

5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS;

6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3;

7) nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy.

W toku analizy rozpoznawanej sprawy uwydatniają się określone niejasności. W uzasadnieniu bowiem zaskarżonego orzeczenia stwierdza się, że wnioskodawca nie udowodnił jakoby był faktycznie zatrudniony na stanowisku traktorzysty-kierowcy ciągnika w okresie od 1 stycznia 1979 r. do 31 sierpnia 1980 r. Natomiast co innego wynika ze świadectwa pracy z 23 marca 1984 r. wskazanego przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu wyroku z 2 listopada 2018 r.

Zasadniczo istota sprawy w sensie wątpliwości co do faktycznie wykonywanej pracy przez T. K. zasadza się na kwestii, jakie zadania pracownicze wykonywał on stale i w pełnym wymiarze czasu pracy zgodnie z § 2 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43) – Dział VIII W transporcie i łączności. Transport, pkt. 3 prace kierowców ciągników.

W toku analizy rozpoznawanej sprawy uwydatniają się określone niejasności. W uzasadnieniu bowiem zaskarżonego orzeczenia stwierdza się, że wnioskodawca nie udowodnił jakoby był faktycznie zatrudniony na stanowisku traktorzysty-kierowcy ciągnika w okresie od 1 stycznia 1979 r. do 31 sierpnia 1980 r. Natomiast co innego wynika ze świadectwa pracy z 23 marca 1984 r. wskazanego przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu wyroku z 2 listopada 2018 r.

Podkreślenia wymaga okoliczność, że T. K. wykonywał przede wszystkim pracę kierowcy ciągnika. Przy rozpoznawaniu niniejszej sprawy trzeba mieć na uwadze, że w czasach wykonywania prac w okresie funkcjonowania szeroko rozwiniętej spółdzielczości rolniczej członkowie owych spółdzielni zatrudnieni przy pracach fizycznych wykonywali różne rodzaje takich prac, nie zawsze w sposób jednoznacznie sklasyfikowany, stąd dokonywano zmian przepisów rozporządzeń Rady Ministrów w tym zakresie, co wskazuje się na stronie 4 wyroku Sądu Okręgowego. Często zatem tacy pracownicy wykonywali prace o charakterze mieszanym. W przypadku wnioskodawcy to wykonywał on pracę kierowcy ciągnika. Natomiast transport jako zjawisko można podzielić na pierwotny i wtórny. Funkcje wtórne transportu to budowa i utrzymanie dróg, natomiast funkcje pierwotne to funkcje przewozowe i związane z tym funkcje przeładunkowe. W sensie logistycznym prace polowe mogą być często powiązane z pracami transportowymi, a precyzyjne rozgraniczenia w tym zakresie nie są łatwe i uzależnione od konkretnego przypadku. W przedstawionym zakresie istotne znaczenie posiada gotowość do świadczenia pracy oraz użytkowanie ciągnika. Niewątpliwie prace kierowców ciągników zostały zatytułowane jako transport, aczkolwiek tylko w znaczeniu dorozumianego środka transportu jakim jest ciągnik. Z pewnością bowiem praca kierowcy ciągnika może kojarzyć się tylko z transportem, aczkolwiek przy odrobinie wyobraźni może sięgać dalej. Z całą pewnością w zakresie tutaj omawianym pracą nie uprawniającą do zaliczenia w poczet prac uprawniających do wnioskowanego świadczenia jest jedynie praca mechanika.

Przy tym wskazuje się również, że Sąd Apelacyjny nie odniósł się do wywodów Sądu Okręgowego odnośnie „sukcesji uprawnień” wnioskodawcy, biorąc pod uwagę wskazane w uzasadnieniu wyroku Sądu Okręgowego przepisy rozporządzeń Rady Ministrów z lat 1956, 1979 w związku z powołanym wyżej rozporządzeniem z 1983 r. W tym względzie można przypomnieć uchwałę Sądu Najwyższego z 8 sierpnia 2019 r., III UZP3/19 (OSNP 2020 nr 1, poz. 9). Zwraca się również uwagę na zarzut skargi kasacyjnej sformułowany w jej uzasadnieniu w zakresie stwierdzenia braku określonych dokumentów w materiale dowodowym sprawy. W tym zakresie Sąd Najwyższy nie wypowiada się z związku z art. 398¹³ § 2 Kodeksu postępowania cywilnego. Natomiast winien w tym względzie

wypowiedzieć się Sąd odwoławczy. Ubocznie można wskazać, że całość materiału dowodowego pozwala na stwierdzenie, iż wnioskodawcy do uzyskania uprawnienia w przedmiotowej sprawie brakuje 72 dni pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Biorąc powyższe pod uwagę, orzeczono jak w sentencji.